

RIIHIMÄEN HYVINVOINTIPOLITIikka
2018–2029

Sisällys

1 Johdanto	1
Lähtökohdat.....	1
Valmistelu	2
2 Hyvinvointipolitiikan tavoite.....	3
Hyvinvoinnin määritelmä	3
3 Riihimäen hyvinvointipolitiikka	4
Visio	4
Painopisteet.....	4
Aktiivinen arki	5
Merkityksellinen elämä	5
Yhteisöllisyys.....	5
Osallisuus ja vaikuttaminen	5
Työllisyys ja yrittäjyys	6
Yhdenvertaisuus	6
Viihtyisä, turvallinen, terveellinen ja esteetön elinympäristö.....	6
Kumppanuus.....	7
Elinikäinen oppiminen	7
Vakaa kuntatalous	7
4 Seuranta ja arviointi	8
Onnistumisen edellytykset ja alustava toimeenpanosuunnitelma	8
5 Lähteet.....	10

1 Johdanto

Kuntalain mukaan kunnan tehtävänä on edistää asukkaidensa hyvinvointia, ja kuntastrategiassa tulee ottaa huomioon kunnan asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen (Kuntalaki § 1 ja 7). Tulevaisuudessa kunnan rooli ja tehtävät muuttuvat, kun sosiaali- ja terveyspalvelut siirtyvät lähivuosina maakuntien vastuulle. Kunnalla säilyy kuitenkin vastuu kunnan asukkaiden hyvinvoinnin edistämisestä (Paahtama 2016).

Terveydenhuoltolain mukaan kunnan tehtävänä on edistää ja ylläpitää väestön terveyttä, hyvinvointia, työ- ja toimintakykyä sekä sosiaalista turvallisuutta ja kaventaa väestöryhmien välisiä terveyseroja. Terveydenhuoltolain mukaan kunnan on seurattava asukkaidensa terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä väestöryhmittäin. Kuntalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista sekä toteutuneista toimenpiteistä on raportoitava valtuustolle vuosittain. Lisäksi valtuustolle on kerran valtuustokaudessa valmistettava laajempi hyvinvointikertomus. (Kuntalaki § 2 ja 12.)

Lähtökohdat

Riihimäki-strategia 2030 mukaan Riihimäellä kaiken toiminnan lähtökohtana on asukkaiden ja yritysten hyvinvointi.

Strategian toteutumista varten muodostettiin politiikkaohjelmista ja kehittämiskokonaisuuksien kärkihankkeista erilliset projektit.

Hyvinvointipolitiikka toimii Riihimäellä ylatasona kaupunginvaltuuston (11.12.2017 § 147) hyväksymälle laajalle hyvinvointikertomukselle ja siihen liitettyyn hyvinvointisuunnitelmaan vuosille 2017–2021. Vuosittain tehtävää hyvinvointikertomusta täydennetään seuraavan päivityksen yhteydessä (alkuvuonna 2019) tämän hyvinvointipolitiikan painopisteitä tukevilla tavoitteilla, toimenpiteillä sekä seurantamittareilla. Hyvinvointipoliittiset painopisteet ohjaavat kokonaisuudessaan hyvinvoinnin edistämistyötä Riihimäellä.

Suomalaisten terveydentila kokonaisuudessaan on kehittynyt myönteisesti 1970-luvulta lähtien, mutta väestöryhmien väliset terveyserot ovat samalla kasvaneet kaikilla hyvinvoinnin ulottuvuuksilla (Talala ym. 2014). THL:n vuonna 2017 tuottaman tutkimuksen mukaan (Suomen sosiaalinen tila 3/2017) väestöryhmien välillä on sosioekonomisen aseman, sukupuolen, siviilisäädyn, asuinalueen ja äidinkielen mukaisia eroja terveydessä. Erityisen suuret erot ovat sosioekonomisten ryhmien välillä eli esimerkiksi koulutuksen, ammattiaseman ja tulojen mukaisesti tarkasteltuna. Sosioekonomisen aseman mukaiset väestöryhmien väliset terveyserot ovat kuitenkin systemaattisia, ja ne näkyvät mm. kuolleisuudessa sekä koetussa terveydentilassa, terveyspalvelujen käytössä sekä terveyden kannalta haitallisissa elämäntavoissa. (Karvonen, Martelin, Kestilä & Junna 2017.)

Valmistelu

Hyvinvointipolitiikan valmisteluun koottiin kunnan viranhaltijoista sekä poliittisista päättäjistä työryhmä. Työryhmän kokoaminen päättäjistä ja toimialojen edustajista toteutettiin nimeämispyyntöinä lautakunnilta sekä toimialueilta.

Hyvinvointipolitiikan työryhmän kokoonpano

Esa Santakallio, puheenjohtaja

Teija Nevalainen, sihteeri

Mirja Saarni, sosiaali- ja terveystoimiala

Elina Mäenpää, kaupunkikehityksen toimiala

Maarit Lindholm-Teräväinen, henkilöstön edustaja

Pirjo-Liisa Snellman-Tenhunen, kaupunginhallitus

Tommi Rätty, kaupunginhallitus

Hannele Saari, kaupunginhallitus

Jere Mattila, sivistys- ja hyvinvointilautakunta

Juha Hiltunen, sosiaali- ja terveyslautakunta

Eija Aittola, kaupunkikehityslautakunta

Kirsti Leskenmaa, ympäristönsuojelu- ja rakennusvalvontajaosto

Sari Pekkala (27.3.2018 alkaen), sivistys- ja hyvinvointi

Työryhmä kokoontui neljä kertaa kevään 2018 aikana ja työryhmä kokosi valtakunnallisen tutkimustiedon sekä laajan hyvinvointikertomuksen pohjalta luonnoksen, joka sisälsi Riihimäen hyvinvointipolitiikan visioehdotuksen sekä painopiste-ehdotukset. Tätä luonnosta esiteltiin ja sen valmisteluun pääsi osallistumaan avoimissa workshop -työpajoissa Riihimäen taidemuseolla 21.3. ja 22.3.2018.

Työpajatilaisuuksista saatujen palautteiden perusteella hyvinvointipolitiikan luonnosta muokattiin ja se vietiin lausuntokierrokselle kaupungin päätöksentekoihimiin (kaupunkikehityslautakuntaan, ympäristönsuojelu- ja rakennusvalvontajaostoon, sosiaali- ja terveyslautakuntaan, sivistys- ja hyvinvointilautakuntaan), vanhus- ja vammaisneuvostoon sekä nuorisovaltuustoon huhtitoukokuussa 2018. Työryhmä muokkasi luonnosta 16.5.2018 saatujen lausuntojen perusteella ja päätti lähettää politiikkaohjelman poliittiseen päätöksentekoon. Poliitiikkaa on tarkoitus käsitellä kaupungin johtoryhmässä 21.5.2018 ja kaupunginhallituksessa 28.5.2018. Kaupunginvaltuuston on tarkoitus hyväksyä hyvinvointipolitiikka osaksi Riihimäki-strategiaa 20.8.2018.

2 Hyvinvointipolitiikan tavoite

Riihimäen kaupungin hyvinvointipolitiikan tavoitteena on ohjata kaupungin toimintaa siten, että kuntalaiset voivat paremmin, sosiaali- ja terveyspalvelujen kysyntä vähenee ja kaupungin elinvoimaisuus lisääntyy.

Hyvinvoinnin määritelmä

Hyvinvoinnin kokemus koostuu yksilötasolla jokaisen itselleen tärkeäksi kokemista asioista, ja hyvinvointi merkitsee eri elämänvaiheissa erilaisia asioita (Paahtama 2016). Hyvinvointi on käsitteellistetty eri julkaisuissa hieman eri tavalla, ja hyvinvointia lähestytään useasta eri tulokulmasta. Perttilä, Orre, Koskinen & Rimpelä (2004) määrittelevät hyvinvoinnin käsitteenä ihmisten itsenäiseksi, turvalliseksi, terveelliseksi ja sosiaalisesti selviytymiseksi sekä viihtymiseksi omassa asuin- ja toimintaympäristössään.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2015) jakaa hyvinvoinnin kolmeen ulottuvuuteen: terveyteen, materiaalliseen hyvinvointiin ja koettuun hyvinvointiin eli elämänlaatuun. Hyvinvointi käsitteenä puolestaan viittaa THL:n julkaisun mukaan sekä yksilölliseen hyvinvointiin että yhteisötason hyvinvointiin. Yksilötason hyvinvoinnin osatekijöiksi luetaan sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen, onnellisuus sekä sosiaalinen pääoma. Yhteisötason hyvinvoinnin ulottuvuuksia ovat mm. elinolot, työhön ja koulutukseen liittyvät asiat sekä toimeentulo. (Hyvinvointi ja terveyserot 2015.)

Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportissa (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2011:21.) hyvinvoinnin edistämiseksi tarkoitetaan ”kunnan eri toimialojen yhteistyössä toteuttamaa yksilöön, perheeseen, yhteisöihin, väestöön ja näiden elinympäristöihin kohdistuvaa sosiaalista hyvinvointia, terveyttä, turvallisuutta ja osallisuutta tukevaa ja lisäävää sekä köyhyyttä, syrjäytymistä ja muita sosiaalisia haittoja ehkäisevää ja vähentävää toimintaa sekä suunnitelmallista voimavarojen kohdentamista hyvinvointia edistävällä tavalla.” (Sillanaukee ym. 2012.)

Hyvinvointia käsitteenä voidaan siis lähestyä tulokulmasta riippuen hieman eri tavalla ja täsmällisen yhdenmukaista hyvinvoinnin määritelmää ei ole. Lähestymistavasta riippumatta julkaisujen valossa voidaan kuitenkin todeta, että hyvinvointipolitiikassa ja hyvinvoinnin edistämistyössä tulee olla esillä laaja-alaisesti hyvinvoinnin eri ulottuvuudet huomioiden toimintaympäristö sekä yksilön tarpeet ja odotukset.

3 Riihimäen hyvinvointipolitiikka

Visio

Hyvä elämä Riihimäellä!

Hyvinvointipolitiikan visio haluttiin pitää ytimekkäänä mutta koko hyvinvoinnin laajan käsitteen huomioivana. Visio ”hyvä elämä Riihimäellä” on tavoitetila, johon hyvinvointipolitiikalla pyritään.

Painopisteet

Painopistealueita on yhteensä kymmenen, ja niissä on huomioitu koko hyvinvointi käsitteenä yhteisö- sekä yksilölähtöisesti. Painopistealueille luodaan tavoitteet, aikataulu sekä mittarit vuosittain laadittavan hyvinvointikertomustyön yhteydessä. Tavoitteena on, että hyvinvointisuunnitelmaan valitaan vuosittain 1-3 painopistettä.

Aktiivinen arki

Monipuoliset harrastusmahdollisuudet, palvelujen ja toimintojen saavutettavuus sekä vastuu omasta hyvinvoinnista

Aktiivisuutta on monenlaista ja jokainen kokee aktiivisuutensa yksilöllisesti. Arjen aktiivisuus määräytyy yksilötasolla itselleen mielekkäiden asioiden toteuttamisesta sekä omista voimavaroistaan huolehtimisesta. Kaupunki, yritykset, yhdistykset ja muut toimijat luovat yhdessä turvallisen alustan ja mahdollisuudet toteuttaa aktiivista arkea. Riihimäki tarjoaa kuntalaisille monipuoliset mahdollisuudet vapaa-ajan harrastamiseen yhteistyössä kaupungin eri toimijoiden kanssa. Kuntalaisen on helppo löytää tietoa erilaisista tapahtumista ja harrastusmahdollisuuksista. Kuntalaisia rohkaistaan ottamaan aktiivisesti osaa oman ja lähiyhteisönsä hyvinvoinnin rakentamiseen.

Merkityksellinen elämä

Itsensä toteuttaminen ja tasapainoinen elämä

Tavoitteena on tasapainoinen elämä, jossa voi tunnistaa omia voimavarojaan ja toteuttaa itseään mielekkäästi sekä kokea elämänsä merkitykselliseksi. Jokaisella kuntalaisella on mahdollisuus toteuttaa itseään omien voimavarojensa puitteissa ja kokea itsensä merkitykselliseksi. Toimintojen ja palvelujen saavutettavuus sekä matala osallistumiskynnys mahdollistaa mielekkään vapaa-ajan toteuttamisen.

Yhteisöllisyys

Erilaisten ihmisten kohtaaminen ja mahdollisuus yhteistyöhön

Yhteisöllisyys edellyttää yhteistyökykyä ja yhteistä tahtotilaa yhdessä tekemiseen. Kaupungissa on tiloja ja tapahtumia, jotka mahdollistavat kohtaamisia sekä eri toimijoiden yhteistyötä. Kuntalaisten sosiaalista aktiivisuutta tuetaan erilaisin menetelmin ja resursseja kohdennetaan etenkin syrjäytymisuhan alla oleviin. Kuntalaisten ideoita ja ajatuksia hyödynnetään yhteisöllisyyden kehittämisessä. Erilaisten ihmisten kohtaamisissa syntyy uudenlaista luovaa kulttuuria ja yhteisöllistä toimintaa. Erilaisissa elämäntilanteissa ja -vaiheissa yhteisöllisyys lisää kokemusta huolenpidosta ja turvaverkot kannattelevat. Vapaamuotoinen verkostoituminen nähdään voimavarana.

Osallisuus ja vaikuttaminen

Mahdollisuus vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin asioihin ja saada ajantasaista tietoa

Osallisuus ja osallisuuden kokemus on merkittävä osa yksilön hyvinvointia. Osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksia kehitetään yhdessä eri toimijoiden ja kuntalaisten kanssa. Kuntalaisten osallisuutta edistetään aktiivisesti päätöksenteossa sekä palvelujen kehittämisessä ja tuottamisessa. Lisäksi viestintää tehostetaan ja selkeytetään ottamalla huomioon myös erityisryhmien tarpeet. Varmistetaan, että kuntalaisella on käytettävissään erilaisia

vaikuttamismahdollisuuksia monipuolisesti ja ne ovat saavutettavissa, jotta kaikenikäisillä on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa helposti, heille soveltuvilla tavoilla. Kuntalaisilla on mahdollisuus ja halu vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin asioihin.

Työllisyys ja yrittäjyys

Hyödynnetään sijaintia metropolialueella ja luodaan mahdollisuuksia uusien työpaikkojen syntymiseen

Elinkeinopolitiikka parantaa asukastytyväisyyttä luomalla Riihimäelle työpaikkoja ja tuomalla kaupunkiin yrityksiä, jotka tarjoavat asukkaille uusia palveluita. Kaupunki mahdollistaa osaltaan mm. markkinointi- ja myyntitoiminnalla uusien työpaikkojen syntymisen. Paikkakunnalla jo olevia yrityksiä aktivoidaan kasvamaan ja työllistämään.

Kaupungin sijaintia metropolialueella hyödynnetään tehokkaasti, hyvä työvoiman saatavuus keskellä Suomen suurinta työssäkäyntialuetta. Kasvukäytävällä on tulevaisuudessa keskeinen tekijä uusien yritysten hankinnassa. Kuntalaisia kannustetaan yrittäjyyteen yhteistyössä yrittäjäverkostojen kanssa. Yrittäjien ja päättäjien vuoropuhelu on sujuvaa. Nuorten, työttömien ja vajaakuntoisten aktivointiin sekä työllistämiseen kehitetään erilaisia toimintamalleja ja pitkäaikaistyöttömyyden vähentämiseen panostetaan. Vapaaehtoistoimintaa hyödynnetään ja sitä kautta muodostuu uusia työllisyyden muotoja.

Yhdenvertaisuus

Tunnistetaan erilaiset kohderyhmät sekä tarpeet ja luodaan pohja tasa-arvon toteutumiselle

Yhdenvertaisuus on lähtökohta, joka luo mahdollisuuden itsensä toteuttamiselle. Yhdenvertaisuutta edistetään tunnistamalla erilaiset kohderyhmät ja tarpeet, jotta voidaan varmistaa tasa-arvon toteutumista eri yhteyksissä eli kohdentaa tukea sinne, missä sille on eniten tarvetta. Yhdenvertaisuus tulee ottaa huomioon monesta eri näkökulmasta, huomioiden fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset aspektit.

Viihtyisä, turvallinen, terveellinen ja esteetön elinympäristö

Tunnistetaan elinympäristön vaikutus yksilön ja yhteisön hyvinvointiin

Hyvä elinympäristö luo pohjan arjelle ja kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Se tarjoaa mahdollisuuden asumiseen, palveluiden käyttämiseen, työssäkäyntiin, ulkoiluun, harrastuksiin, mutta myös lepoon ja yksityisyyteen. Infrastruktuurin suunnittelu, rakentaminen, ylläpito ja kehittäminen muodostavat yhden hyvinvoinnin kivijaloista. Laadukas elinympäristö on vetovoimainen niin asukkaille, yrittäjille kuin työnantajille.

Yleiskaavoituksen merkitys kuntalaisten hyvinvoinnin kannalta on tärkeä tunnistaa. Yleiskaavalla luodaan edellytyksiä kuntalaisten hyvinvoinnille, palveluille ja kunnan elinvoimalle laajemminkin. Jokaisella on vastuu oman elinympäristönsä viihtyisyydestä ja turvallisuudesta mm. siisteyden ja

liikenneturvallisuuden osalta. Rakennetun elinympäristön kunnossapito ja toisaalta lähiluonnon säilyttäminen ovat keskiössä turvallisen, terveellisen ja esteettömän elinympäristön syntymiselle. Lähipuistot ja viheralueet toimivat hyvinä liikuntapaikkoina, virkistävinä psyykkisinä hyvinvointia edistävinä ympäristöinä ja melun vaimentajina. Kävely- ja pyöräilyverkosto on edullisin ja eniten käytetty liikuntapaikka.

Kumppanuus

Yhdessä tekeminen sekä erilaisten vahvuuksien hyödyntäminen

Kumppanuus tarkoittaa muun muassa yhteistä päämäärää ja jaettuja riskejä sekä turvaa ja hyvinvointia tuovaa läheisen kumppanuutta. Kumppanuus perustuu yhdessä tekemisen ajatukselle sekä yhdenvertaisuudelle. Kumppanuudessa toimijoille sallitaan uusia rooleja, joissa täydennetään toisten kykyjä ja löydetään vahvuuksia. Kumppanuus edellyttää eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja yhteistyörakenteiden muodostamista. Kumppanuudessa tunnistetaan ja hyödynnetään 3. sekä 4. sektorin toiminta sekä luodaan ympäristössä paikkoja luonnolliselle kokoontumiselle. Luodaan ympäristöjä luonnolliselle kokoontumiselle, virittäytytään kumppanuudelle sekä yhteisöllisyydelle.

Elinikäinen oppiminen

Luodaan oppimisen jatkumo lapsuudesta aikuisuuteen

Tavoitteena on oppimisen polku, joka etenee loogisena jatkumona varhaiskasvatuksesta korkea-asteelle huomioiden yksilölliset edellytykset ja tarpeet. Elinikäisen oppimisen ajatukseen kuuluu myös omaehtoisin oppimisen mahdollisuudet kaikissa elämänvaiheissa - lapsuudessa, nuoruudessa, aikuisuudessa ja vanhuusvuosina. Oppimista tapahtuu myös ei-institutionaalisesti kun tarjolla on oppimiseen innostavia tiloja ja tilanteita. Uudenlainen oppimisen ja opettamisen toimintakulttuuri mahdollistaa yrittäjien, elinkeinoelämän, opiskelijoiden, oppijoiden ja eri-ikäisten kuntalaisten osaamisen ja osaamistarpeiden kohtaamisen.

Vakaa kuntatalous

Vakaa kuntatalous mahdollistaa hyvinvoinnin edistämisen ja hyvinvoivat kuntalaiset vahvistavat osaltaan kuntataloutta

Vakaa kuntatalous on perusta kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin syntymiselle ja edellytys peruspalveluiden takaamiselle. Riihimäellä kuntatalouden tavoitteena on pitää kunnan tase tasapainoisena tai ylijäämäisenä. Kertynyt alijäämä on katettava niin järkevästi kuin se kohtuuden rajoissa on mahdollista. Hyvinvoivat kuntalaiset vahvistavat osaltaan myös kuntataloutta. Esimerkiksi työkykyinen ja terve väestö lisää mm. verotuloja. Hyvinvointi ja vakaa kuntatalous vahvistavat toisiaan.

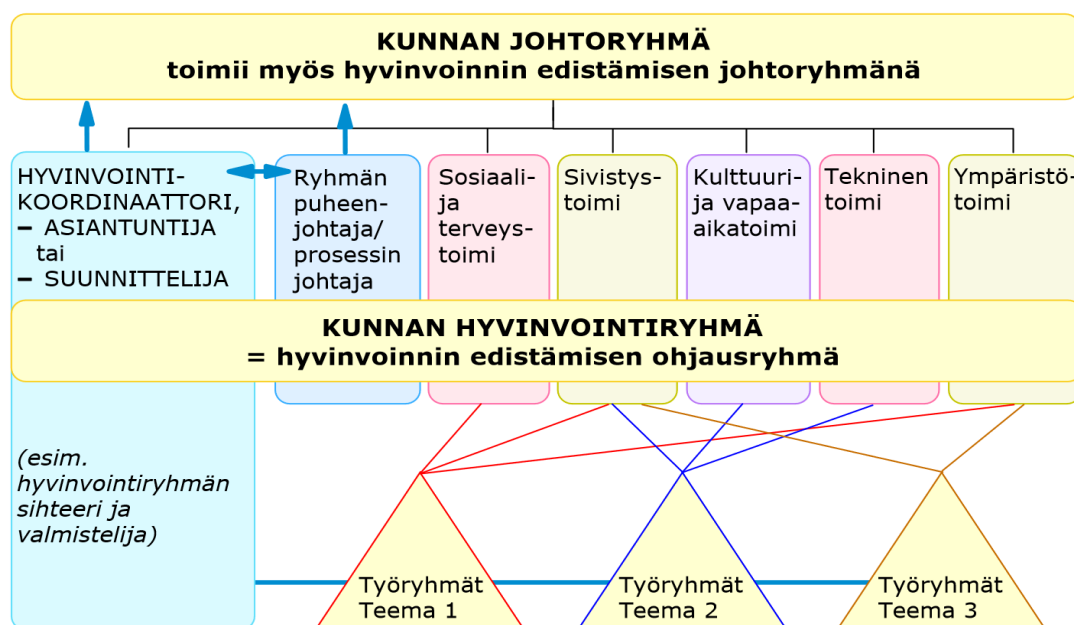
4 Seuranta ja arviointi

Hyvinvointipolitiikan painopisteisiin laaditaan tavoitteet, toimenpiteet sekä arviointimittarit seuraavan hyvinvointikertomustyön yhteydessä ja hyvinvointipolitiikan toteutumista seurataan osana talouden ja toiminnan suunnittelua sekä erikseen vuosittain laadittavassa hyvinvointikertomuksessa.

Onnistumisen edellytykset ja alustava toimeenpanosuunnitelma

Syksy 2018

1. Terveystalain 12 § velvoittaa kuntia nimeämään terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen vastuutahot. Riihimäen kaupungin tulee luoda hyvinvointijohtamisjärjestelmä ja määritellä toimijoiden vastuutahot.

Lähde: Sormunen Anne (2014a): SÄHKÖINEN HYVINVOINTIKERTOMUS Tiedolla johtamisen työkalu. Luento 10.9.2014 Kuntaliitossa.

2. Kootaan kaupungin johtoryhmän alaisuuteen poikkihallinnollinen hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen (HYTE) työryhmä kuntaan. HYTE -työryhmän tehtävänä on ohjata kunnassa hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen työtä sekä vastata hyvinvointikertomuksen laadinnasta kunnalle vuosittain.
3. Kuntalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen tehtäväalue on laaja ja toimialojen lisäksi kunnan kumppaneina tässä terveyden hyvinvoinnin edistämistyössä toimivat vapaaehtoiset, yhteisöt, järjestöt, yritykset sekä seurakunnat (kuntaliitto 2017). Kunnan ja muiden toimijoiden välistä yhteistyön roolia tulee jatkossa korostaa terveyden- ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

4. Vastuu hyvinvoinnin edistämisestä kuuluu kaikille kuntaorganisaatiossa työskenteleville (Majoinen & Antila 2017). Riihimäellä terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen toteutuu tällä hetkellä toimialoilla ja yksiköissä virkamies- sekä työntekijävetoisesti. Kaikkia toimialoja yhdistävän kuntakoordinaation toteutumiseksi sekä muiden toimijoiden roolin vahvistamiseksi Riihimäen kaupungin tulee määritellä riittävät resurssit koordinoitavuuteen.

Kevät 2019

5. Hyvinvointipolitiikan painopisteisiin luodaan hyvinvointikertomuksen päivityksen yhteydessä konkreettiset toimenpiteet, määritellään vastuutahot ja aikataulut sekä asetetaan seurantamittarit.
6. Hyvinvointipolitiikan päivitys kytetään strategian päivityksen yhteyteen.

5 Lähteet

Hyvinvointi ja terveyserot (2015) THL. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi>. Viitattu 12.3.2018.

Paahtama, S. (2016) Kuntaliiton ARTTU2 tutkimusohjelman julkaisusarja 7/2016. Hyvinvoinnin edistämisen käsite ja sisältö. http://shop.kunnat.net/product_details.php?p=3237. Viitattu 12.3.2018.

Sillanaukee, P. & Väärälä, R. & Vuorinen, V. & Kuusisto, R. & Iivonen, E. & Sääntti, R & Äijö, K. & Palola, E. (2012) Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3249-4>. Haettu 24.3.2018.

Perttilä, K. & Orre, S. & Koskinen, S. & Rimpelä M. (2004) Kuntien hyvinvointikertomus: Hankkeen loppuraportti. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201204193843>. Haettu 24.3.2018.

Talala, K. & Härkänen, T. & Martelin, T. & Karvonen, S. & Mäki-Opas, T. & Manderbacka, K. & Suvisaari, J. & Sainio, P. & Rissanen, H. & Ruokolainen, O. & Heloma, A. & Koskinen, S. (2014) Alkuperäistutkimus. Koulutusryhmien väliset terveys- ja hyvinvointierot ovat edelleen suuria. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014100345026>. Haettu 24.3.2018.

Karvonen, Sakari & Martelin, Tuija; & Kestilä, Laura; & Junna, Liina (2017) Suomen sosiaalinen tila 3/2017. Tulotason mukaiset terveyserot ovat edelleen suuria. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-896-8>. Haettu 24.3.2018.

Riihimäki-strategia 2030 (2017) Riihimäki. Riihimäen kaupunki. <http://www.riihimaki.fi/palvelut/konserni-ja-hallintopalvelut/riihimaki-strategia/riihimaki-strategia-2030/>. Viitattu 24.3.2018.

Kuntalaki 2015/410. Annettu Helsingissä 10.4.2015

Terveydenhuoltolaki 2010/1326. Annettu Helsingissä 30.12.2010.

Kuntalaisten hyvinvoinnin edistäminen (2017) Kuntaliitto. <https://www.kuntaliitto.fi/asiantuntijapalvelut/demokratia-ja-hallinto/johtaminen-ja-kehittaminen/johtaminen-ja-kehittaminen/hyvinvoinnin-edistaminen>. Viitattu 24.3.2018

Majoinen, K. & Antila, A. (2017), Kuntaliiton ARTTU2 tutkimusohjelman julkaisu 12/2017. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kunnassa. http://shop.kunnat.net/product_details.php?p=3423. Viitattu 24.3.2018